

ROCZNIK TOMISTYCZNY
9 (2020) 2

ROCZNIK TOMISTYCZNY
9 (2020) 2

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHES JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY
9 (2020) 2

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Natalia Herold (internet), Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Mieczysław Gogacz, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Marcin W. Buwała, Paul J. Cornish, Tomasz Pawlikowski, Marcin Trepczyński, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Marek Prokop, Mikołaj Krasnodębski, Marek Porwolik, Henryk Anzulewicz, Piotr Jaroszyński, Imelda Chłodna-Błach

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzuski (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2020

ISSN 2300-1976

Unikalny numer identyfikacyjny – 493506

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego
ul. Klonowa 2/2
05-806 Komorów POLSKA
www.roczniktomistyczny.pl
e-mail: redakcja@roczniktomistyczny.pl

Druk i oprawa: Sowa Sp. z o.o.
ul. Raszyńska 13
05-500 Piaseczno
www.sowadruk.pl

Spis treści

Od Redakcji.....	9
------------------	---

Rozprawy i artykuły

Przemysław Artemiuk Zbawienie w ujęciu Marcina Lutra i św. Tomasza z Akwinu. Próba soteriologii porównawczej w perspektywie chrystologii kard. Ch. Schönborna.....	13
Jan Pocij O związku między istościami a świadomością i jaźnią.....	41
Dawid Lipski John Peckham's dispute with Thomas Aquinas at the University of Paris – Causes and Effects....	73
Martyna Koszkało Free Will and Moral Evil: John Duns Scotus's Theory.....	89
Marcin Karas Czy Mikołaj Kopernik był filozofem średniowiecznym?	107
Tomasz Ćwiertniak W poszukiwaniu źródłowego doświadczenia filozoficznego. Paralele pomiędzy fenomenologią i filozofią dialogu a współczesnym tomizmem egzystencjalnym	115
Artur Andrzejuk Gilsonian method of the history of philosophy	133
Marek Prokop Metoda identyfikacji bytu w metafizyce tomizmu konsekwentnego.....	145
Janusz Węgrzecki Tomizm jako perspektywa teoretyczna nauk o polityce.....	161
Marcin Klimski Zdroworoządkowe poznanie w praktyce edukacji ekologicznej Kościoła katolickiego	173
Maciej Kulik Arystotelesowsko-tomistyczna koncepcja animacji a współczesne spory bioetyczne.....	187
Michał Ziółkowski Causa irrationabilitatis, czyli o źródłach transhumanistycznej antropologii	203

Edycje i tłumaczenia

Maciej Stanek Kwestia <i>Utrum universale nihil sit aut posterius suis singularibus</i> z zachowanych w rękopisie BJ 2118 <i>Collectanea de anima</i>	229
<Anonymus> <i>Utrum universale nihil sit aut posterius suis singularibus?</i>	239

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold Działalność Naukowego Towarzystwa Tomistycznego w roku akademickim 2019/2020.....	251
---	-----

Michał Zembrzusi	
Obecność myśli tomistycznej na XI Polskim Zjeździe Filozoficznym w Lublinie	257
Izabella Andrzejuk	
Tomizm konsekwentny. Sprawozdanie z Sympozjum tomistycznego, połączonego z wręczeniem Nagród im. Mieczysława Gogacza 16 listopada 2019 roku.....	265
Jerzy Nitychoruk	
Dzieło stworzenia oczami geologa	269
Maciej Bała	
Filozoficzna apologia religii. Propozycja Piotra Moskala.....	277
Jacek Salij	
Rzetelna rekonstrukcja Tomaszowej antropologii. Recenzja Henryk Majkrzak, <i>Antropologia integralna w „Sumie teologicznej” św. Tomasza z Akwinu</i> , Kraków brw., Wydawnictwo „SPES”, Kraków brw., stron 415.....	287
Maciej Nowak	
Recenzja Bartłomiej Krzych, <i>Książeczka o niczym. Prolegomena do nicologii</i> , Siemianowice Śląskie 2017, stron 127.	293
Magdalena Płotka	
Tomasz z Akwinu a interpretacja skanów mózgu. Recenzja Piotr Lichacz, <i>Neuroetyka a Tomasz z Akwinu. O użyteczności myśli średniowiecznej we współczesnych debatach etycznych</i> , Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2018, stron 374.....	299
Artur Andrzejuk	
Jacek Woroniecki – mistrz intelektualnego katolicyzmu. Recenzja Piotr S. Mazur, Barbara Kiereś, Ryszard Skrzyniarz, Agata Płazińska: <i>Jacek Woroniecki</i> , red. P. S. Mazur, (<i>Pomniki polskiej filozofii chrześcijańskiej</i> , red. Maciej Bała, Piotr S. Mazur), Kraków 2019, stron 213; też w wersji angielskiej, tamże, stron 218.....	303
Magdalena Płotka	
Filozofia intelektu i filozofia umysłu między średniowieczem a współczesnością. Recenzja Michał Zembrzusi, <i>Filozofia intelektu. Tomasz z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego</i> , Wydawnictwo Liberi Libri, bmnw 2019, stron 404.....	307
Anna Palusińska	
Jak istnieje film? Recenzja Artur Mamcarz-Plisiecki, <i>Filozofia i retoryka filmu. Perspektywa realizmu filozoficznego</i> , Lublin 2019, stron 352.	311
Artur Andrzejuk	
Recenzja Anna Mandrela, <i>Tomizm Garrigou-Lagrange’a wobec wizji filozoficznej Teilharda de Chardin</i> , Kraków 2018, stron 249.....	319
Marcin W. Bukala	
Recenzja Paolo Evangelisti, „ <i>Vide igitur, quid sentire debeas de receptione pecuniae</i> ”. <i>Il denaro francescano tra norma ed interpretazione (1223-1390)</i> , Fondazione CISAM, Spoleto 2019, stron X-320.....	323
Bartłomiej Uzar	
Recenzja Bartłomiej Krzych, <i>Liturgia jako auctoritas w myśli teologicznej św. Tomasza z Akwinu na przykładzie traktatu „De Christo” w „Sumie teologii”</i> , Wydawnictwo UNUM, Kraków 2020, stron 141.....	329
Nota o autorach.....	337

Table of Contents

From the Editors.....	9
-----------------------	---

Dissertations and Articles

Przemysław Artemiuk Salvation in Martin Luther's and St. Thomas Aquinas's Account. An Attempt of Comparative Soteriology in the Perspective of Christology of Card. Ch. Schönborn.....	13
Jan Pociąg On Relation between ities and consciousness and the self.....	41
Dawid Lipski John Pecham's dispute with Thomas Aquinas at the University of Paris – Causes and Effects.....	73
Martyna Koszkała Free Will and Moral Evil: John Duns Scotus's Theory	89
Marcin Karas Was Nicolaus Copernicus a medieval philosopher?	107
Tomasz Ćwiertniak In Search of the Source Experience in Philosophy. Parallels between Phenomenology, the Philosophy of Dialogue and Contemporary Existential Thomism.....	115
Artur Andrzejuk Gilsonian method of the history of philosophy	133
Marek Prokop The method of identifying being in the metaphysics of consequent Thomism.....	145
Janusz Węgrzecki Thomism as an Approach in Political Science	161
Marcin Klimski Common sense cognition in Catholic Church's practice of environmental education	173
Maciej Kulik The Aristotelian-Thomistic Conception of Animation and the Contemporary Bioethical Dilemmas.....	187
Michał Ziółkowski <i>Causa irrationabilitatis</i> , on Sources of Transhumanist Anthropology.....	203

Editions and Translations

Maciej Stanek Question <i>Utrum universale nihil sit aut posterius suis singularibus</i> of the <i>Collectanea de anima</i> preserved in MS. BJ 2118	229
<Anonymus> <i>Utrum universale nihil sit aut posterius suis singularibus?</i>	239

Reports and reviews

Natalia Herold Activities of the Scientific Thomistic Society in the 2019/2020 academic year.....	251
--	-----

Michał Zembrzuski	
The presence of Thomistic thought at the 11th Polish Philosophical Congress in Lublin...	257
Izabella Andrzejuk	
Consequent Thomism. Report on the Thomistic Symposium, and Mieczysław Gogacz's award ceremony, November 16, 2019	265
Jerzy Nitychoruk	
The creation through the eyes of a geologist.....	269
Maciej Bała	
Philosophical apology of religion. Piotr Moskal's proposal	277
Jacek Salij	
Reliable reconstruction of Thomas Aquinas's anthropology. Review: Henryk Majkrzak, <i>Antropologia integralna w „Sumie teologicznej” św. Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo „SPES”, Kraków brw., pp. 415.....	287
Maciej Nowak	
Review: Bartłomiej Krzych, <i>Księżeczka o niczym. Prolegomena do nicologii</i> , Siemianowice Śląskie 2017, pp. 127.....	293
Magdalena Płotka	
Thomas Aquinas and the interpretation of brain scans. Review: Piotr Lichacz, <i>Neuroetyka a Tomasz z Akwinu. O użyteczności myśli średniowiecznej we współczesnych debatach etycznych</i> , Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2018, pp. 374.....	299
Artur Andrzejuk	
Jacek Woroniecki - a master of intellectual Catholicism. Review: Piotr S. Mazur, Barbara Kiereś, Ryszard Skrzyniarz, Agata Płazińska: <i>Jacek Woroniecki</i> , red. P. S. Mazur, (<i>Pomniki polskiej filozofii chrześcijańskiej</i> , red. Maciej Bała, Piotr S. Mazur), Kraków 2019, pp. 213; English version, ibidem, pp. 218.....	303
Magdalena Płotka	
Philosophy of intellect and philosophy of mind between the Middle Ages and modern times. Review: Michał Zembrzuski, <i>Filozofia intelektu. Tomasz z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego</i> , Wydawnictwo Liberi Libri, bmnw 2019, pp. 404.	307
Anna Palusińska	
How does the movie exist? Review: Artur Mamcarz-Plisiecki, <i>Filozofia i retoryka filmu. Perspektywa realizmu filozoficznego</i> , Lublin 2019, pp. 352.....	311
Artur Andrzejuk	
Review: Anna Mandrela, <i>Tomizm Garrigou-Lagrange'a wobec wizji filozoficznej Teilharda de Chardin</i> , Kraków 2018, pp. 249.....	319
Marcin W. Bukala	
Review: Paolo Evangelisti, „ <i>Vide igitur, quid sentire debeas de receptione pecuniae</i> ”. <i>Il denaro francescano tra norma ed interpretazione (1223-1390)</i> , Fondazione CISAM, Spoleto 2019, stron X-320.....	323
Bartłomiej Uzar	
Review: Bartłomiej Krzych, <i>Liturgia jako auctoritas w myśli teologicznej św. Tomasza z Akwinu na przykładzie traktatu „De Christo” w „Sumie teologii”</i> , Wydawnictwo UNUM, Kraków 2020, pp. 141.....	329
Note about authors.....	337

Od Redakcji

W 2020 roku po raz pierwszy podzieliliśmy nasz „Rocznik” na dwa zeszyty. Pierwszy z nich w całości poświęcony jest o. Józefowi M. Bocheńskiemu z okazji przypadającej w tym roku 25. rocznicy jego śmierci. Zeszyt drugi ma (charakterystyczną dla „Rocznika”) postać magazynu tomistycznego. Otwiera go obszerna rozprawa Przemysława Artemiuka z teologii, ukazująca polemiczne momenty w ujęciu zbawienia przez Tomasza z Akwinu i Marcina Lutra. Podobnie polemiczno-porównawczy charakter ma artykuł Tomasza Ćwiertniaka na temat koncepcji „doświadczenia filozoficznego” oraz tekst Macieja Kulika omawiający bioetyczne dyskusje wokół problemu animacji. Natomiast Dawid Lipski omawia (po angielsku) polemikę jaką prowadził na Uniwersytecie Paryskim Jan Peckham z Tomaszem z Akwinu na temat filozoficznie ujętej struktury człowieka. Mamy ponadto artykuł o Janie Dunsie Szkocie (Martyna Koszkało) i tekst o Koperniku (Marcin Karas).

Wyróżniającym się zagadnieniem w tym zeszycie „Rocznika Tomistycznego” jest metodologia filozofii, którą podejmują Marek Prokop i Artur Andrzejuk. Ponadto numer przynosi artykuły z pogranicza filozofii bytu i filozofii przyrody (Jan Pocięj i Michał Ziółkowski). Dwa teksty dotyczą zastosowań ustaleń filozoficznych do innych dziedzin: nauk o polityce (Janusz Węgrzecki) i edukacji ekologicznej (Marcin Klimski).

Zeszyt przynosi także ciekawą edycję, przygotowaną przez Macieja Stanka, jednej z kwestii z *Collectanea de anima*, powstałych na Uniwersytecie Krakowskim w 2. połowie XV wieku i przechowywanych w Bibliotece Jagiellońskiej jako rękopis BJ 2118.

Ponadto dział sprawozdań i recenzji prezentuje jak zwykle sprawozdanie z działalności Naukowego Towarzystwa Tomistycznego (Natalia Herold) oraz sprawozdanie z uroczystości związanych z Nagrodą im. Profesora Mieczysława Gogacza (Izabella Andrzejuk), tym razem wzbogacone o wykład Jerzego Nitychoruka, pt. *Dzieło stworzenia oczami geologa*, wygłoszony podczas gali Nagrody w 2019 roku. Natomiast Michał Zembrzuski omawia udział tomistów w XI Polskim Zjeździe Filozoficznym, który odbył się w Lublinie we wrześniu 2019 roku.

Ponadto wydrukowaliśmy kilkanaście różnych recenzji. Jest wśród nich omówienie działalności naukowej i publikacyjnej Piotra Moskala, podsumowujące w pewien sposób jego dokonania na polu filozofii religii, napisane przez Macieja Bałę. Z pozostałych recenzji jedne są wnikliwe i krytyczne, a inne stanowią krótkie omówienia sygnalizujące jakąś publikację. Ich ilość świadczy jednak, że wciąż dużo ukazuje się publikacji oscylujących wokół problematyki filozoficznej lub teologicznej, podejmowanej w duchu nauki Tomasza z Akwinu.

Życzylibyśmy Czytelnikom i sobie, aby tak pozostało!

Artur Andrzejuk
Redaktor Naczelny

Zdroworozsądkowe poznanie w praktyce edukacji ekologicznej Kościoła katolickiego

Słowa kluczowe: edukacja ekologiczna, poznanie, zdrowy rozsądek, praktyka edukacyjna

Wprowadzenie

Środowisko społeczno-przyrodnicze stanowi przestrzeń wielowymiarowej aktywności człowieka. Wszelkie przejawy działalności człowieka w tym środowisku są następstwem uprzednio obranego sposobu postępowania. Ma to miejsce zarówno w edukacji najmłodszych grup wiekowych, jak i osób dorosłych. Humanistyczna refleksja nad miejscem człowieka w przyrodzie, jego oddziaływaniem na tę przyrodę pozwala wyprowadzić wnioski, że zdroworozsądkowe poznanie skłania człowieka do podej-

mowania odpowiednich aktów decyzyjnych, a w konsekwencji wyborów i czynów. Warunkiem jest posiadanie odpowiednio skategoryzowanego katalogu wartości. To, jaki on będzie, zależy m.in. od procesu edukacyjnego. Człowiek, będąc istotą społeczną, siłą rzeczy funkcjonuje w określonym środowisku, a to wymusza przyjęcie i uwzględnienie panujących w nim reguł¹.

Współcześnie dla przeciętnego człowieka liczą się głównie profity, jakie może otrzymać dla siebie z różnych źródeł

Dr Marcin Klimski, adiunkt w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Pracownik Centrum Ekologii i Ekofilozofii na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW.

¹ Por. M. Kaniewska, M. Klimski, *Edukacja globalna wzmocnieniem procesu budowania solidarnego i sprawiedliwego świata*, w: *Theoria i praxis zrównoważonego rozwoju. 30 lat od ogłoszenia raportu Brundtland*, red. R.F. Sadowski, Z. Łepko, Warszawa 2017, s. 286-291.

w tym ze środowiska społeczno-przyrodniczego. W związku z tym konieczna jest realizacja przez różne instytucje szeroko rozumianej edukacji na rzecz środowiska społeczno-przyrodniczego, potocznie nazywanej ekologiczną. Należą do nich te, które podejmują edukację formalną, tj. szkoły, uczelnie wyższe, ale również nieformalne, które wspierają powszechny system edukacji. W tym przypadku dużą rolę odgrywa rodzina będąca kolebką pierwszych i niezbędnych informacji, jakie przekazują rodzice swoim dzieciom. Już od najmłodszych lat dziecko powinno poznawać środowisko przyrodnicze, procesy, jakie w nim zachodzą, oraz uczyć się odpowiedniego poszanowania jego komponentów. Ta prosta, jak się wydaje, do wdrożenia recepta na podjęcie edukacji ekologicznej w celu troski o świat społeczno-przyrodniczy nie zawsze jest w stanie przebić się we współczesnej cywilizacji obojętności.

Poznanie zdroworozsądkowe stanowi ważne źródło wiedzy z punktu widzenia problematyki ochrony środowiska. Takie poznanie pozwala na właściwą, pozbawioną zafałszowania ocenę bieżącego stanu środowiska społeczno-przyrodniczego, a w konsekwencji skłania człowieka do podjęcia dzia-

łań prewencyjnych i ochronnych w tych sferach, które wymagają takich przedsięwzięć. Zatem problematyka zdroworozsądkowego poznania powinna znaleźć swoje zastosowanie w edukacji ekologicznej, gdyż takie poznanie pomaga człowiekowi kształtować swoją świadomość. W konsekwencji nie pozostaje on w postawie pasywnej wobec problemów środowiskowych. Ponadto zrozumienie zagrożeń środowiskowych, opartych na tym poznaniu, pomaga odrzucić wszelkie przesłanki noszące miano *fake news*.

Holistycznie ujęte zagadnienia, związane z pilną potrzebą objęcia działaniami ochronnymi przestrzeni społeczno-przyrodniczej, mają również swoje odzwierciedlenie zarówno w misji edukacyjnej Kościoła katolickiego, jak i w jego organizacjach opisanych w niniejszym tekście. Wspomniana misja wiąże się z humanistyczną refleksją nad kryzysem środowiskowym oraz stanowi płaszczyznę praktyczno-edukacyjną. Obie aktywności środowisk chrześcijańskich sięgają do danych zaczerpniętych z poznania zdroworozsądkowego, będącego cennym narzędziem w pozyskiwaniu i ustalaniu rzetelnych informacji.

Głos Kościoła katolickiego w kwestii potrzeby ochrony środowiska społeczno-przyrodniczego

Wagę problematyki ochrony środowiska społeczno-przyrodniczego dla edukacyjnej misji Kościoła dostrzegł papież Paweł VI. W swoich wystąpieniach podkreślał on, iż na każdym człowieku

cięży moralna odpowiedzialność za takie korzystanie ze środowiska naturalnego, aby pozostawić go również dla przyszłych pokoleń. Wydaje się, że impulsem do zgłębiania dalszej problema-

tyki moralnej oraz społecznej przez Ojca Świętego był raport sekretarza generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych Sithu U Tanta z 26 maja 1969 roku pt. *Człowiek i jego środowisko*², który zyskał w ówczesnym czasie rozgłos na całym świecie. Głos Kościoła w sprawie ochrony środowiska był również obecny podczas Konferencji Narodów Zjednoczonych. Wydarzenie to miało miejsce w Sztokholmie i przypadało na okres 5-17 czerwca 1972 roku. Watykan wystosował w tym czasie dwa dokumenty, z których pierwszy pt. *Gościna Ziemia dla przyszłych pokoleń*³ skierowany był do Maurice Stronga sekretarza generalnego tejże konferencji, oraz drugi, który był wyrazem poglądów Papieża zabranych i przygotowanych przez grupę ekspertów. Dokument ten zatytułowany był *Stanowisko Stolicy Apostolskiej wobec ochrony środowiska naturalnego*⁴. Analizując ten dokument, można zauważyć w nim kilka istotnych konkluzji naświetlających edukacyjny wymiar rozważań Kościoła w kwestii ekologii.

Pierwszym wnioskiem płynącym z przytoczonego raportu jest fakt, że człowiek i środowisko stanowią jedność. W konsekwencji środowisko musi służyć dalszemu holistycznemu rozwojowi człowieka, przez co nie może to być obojętne ani dla ludzkiego sumienia, ani dla

kultury. Drugi wniosek prowadzi do stwierdzenia, że wszelkie dobra, pochodzące ze środowiska naturalnego, są wspólne dla wszystkich ludzi, co narzuca zobowiązanie do sprawiedliwego dysponowania nimi także w aspekcie globalnym. Te moralne postulaty podjęte były również w wystosowanym do Stronga dokumencie.

Przytoczone zasady, głoszone przez Stolicę Apostolską, wskazują na antropocentryczne zorientowanie zagadnień ochrony środowiska, gdyż wszelkie imperatywy moralne i wynikające z nich edukacyjne postulaty skierowane są do człowieka. Papież Paweł VI w *Orędziu na Światowy Dzień Ochrony Środowiska Naturalnego* apelował o racjonalne korzystanie ze środowiska, które będzie godne współczesnego człowieka. Prosił również, aby dołożyć wszelkich starań, by obecne i przyszłe pokolenia rozwijały się w ekologicznych warunkach środowiska⁵. W tym przypadku zdroworoządkowe poznanie będzie pozwalało człowiekowi na dokonywanie odpowiednich wyborów, racjonalnych i pozbawionych zafałszowań. Nieobojętnym na kwestie ochrony środowiska był również papież Jan Paweł II. Świadczą o tym treści ekologiczne jego encyklik i przemówienia kierowane do uczestników licznych spotkań. W en-

² Zob. http://web.archive.org/web/20080401001208/www.kwik.kapkap.pl/www/raport_u_thanta.html (dostęp: 12.05.2021).

³ Paul VI, Message to the Stockholm Conference on Human Environment *A Hospitable Earth for Future Generations*, Watykan, 1.06.1972, http://conservation.catholic.org/pope_paul_vi.htm (dostęp: 29.04.2021).

⁴ Paweł VI, *List do Maurice Stronga sekretarza generalnego konferencji Narodów Zjednoczonych o ochronie środowiska człowieka*, Watykan, 1.06. 1972, https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/messages/pont-messages/documents/hf_p-vi_mess_19720605_conferenza-ambiente.html (dostęp: 12.05.2021).

⁵ Por. T. Ślipko, A. Zwoliński, *Rozdroża ekologii*, Kraków 1999, s. 22 – 27.

cyklice *Centesimus annus* papież Jan Paweł II przypomina, że wśród różnych obowiązków państwa jest również ten stanowiący o zabezpieczeniu dóbr zbiorowych, jakim są środowisko naturalne i środowisko ludzkie. Z perspektywy czasu, jaki minął od publikacji tej encykliki, przesłanie Papieża jest wciąż aktualne i wymagające ciągłego przypomnienia⁶. Z kolei encyklika *Sollicitudo rei socialis* poucza o zgubnym fenomenie postępu, który nie może być rozumiany jako proces przebiegający w sposób nieskończony, dający nieograniczone dobra konsumpcyjne. Papież zaznacza, że niepoohamowana chęć zdobywania wszelkich dóbr materialnych prowadzi wprost do zatracenia się w permanentnej chęci posiadania: „(...) jeśli się nie jest uodpornionym na wszechobecną reklamę i nieustannie kuszące propozycje nabycia nowych produktów, wówczas im więcej się posiada, tym więcej się pożąda, podczas gdy najgłębsze pragnienia pozostają niezaspokojone, a może nawet zagłuszone⁷. Istotnym przesłaniem Ojca Świętego, rzutującym na zagadnienie ochrony środowiska, które z dużą siłą zaczęło wzbudzać zainteresowanie globalne, było wystosowane Orędzie na Światowy Dzień Pokoju przypadający 1 stycznia 1990 roku. Dokument ten był całościowo ukierunkowany na uwrażliwienie ludzi na kwestie ochrony środowiska. Papież apelował: „(...) cała ludzka

wspólnota – jednostki, państwa i organizacje międzynarodowe – ma obowiązek wykazania się na tym polu odpowiedzialnością⁸. Ponadto Papież zwrócił uwagę, iż obok zagrożeń dla pokoju, jakimi są: lokalne konflikty zbrojne, ciągłe doskonalenie sił zbrojnych, niesprawiedliwe korzystanie z dóbr czy obojętność społeczna, należy wymienić również brak szacunku wobec komponentów przyrody, nieracjonalne korzystanie z jej bogactw i pogarszającą się jakość życia człowieka. Ponadto wszelkie skutki, jakie niesie za sobą degradacja środowiska naturalnego w wyniku antropogennych postępowań, w kontekście nauki Kościoła uważane są za niegodne natury człowieka i niezgodne z planem Stwórcy. Zaistniały stan musi zostać rozpatrzony w kontekście etycznej, a przez to moralnej zmiany nastawienia ludzkiej egzystencji. Kwestie potrzeby ochrony środowiska społeczno-przyrodniczego powinny znaleźć swoje miejsce również w perspektywie edukacyjnej. To za jej sprawą możliwe staje się uwrażliwienie człowieka na sens i powinność dokładania wszelkich starań pojedynczej jednostki o miejsce doczesnej egzystencji. Ponadto Stolica Apostolska podaje kilka postulatów, za pomocą których zbliżający się kryzys społeczno-ekologiczny może zostać spowolniony. Położony jest akcent na utworzenie międzynarodowego systemu zarządzającego zasó-

⁶ Por. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus.html (dostęp: 04.08.2021).

⁷ https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30121987_sollicitudo-rei-socialis.html (dostęp: 08.08.2021).

⁸ Jan Paweł II, Orędzie na XXIII Światowy Dzień Pokoju, *Pokój z Bogiem stwórcą, pokój z całym stworzeniem (1 stycznia 1990)*, „Zielony zeszyt REFA” (2005) 6.

bami środowiskowymi, który pozwala równomiernie z nich korzystać. Zwraca się również uwagę, aby w Karcie Praw Człowieka uwzględniać prawo do życia w bezpiecznych warunkach środowiskowych. Walka z ubóstwem w krajach Trzeciego Świata, będąca następstwem wyjąłowania ogromnych połaci ziemi, także stała się postulatem zawartym w orędziu. Dokument ten poddaje pod dyskusję zagadnienia oscylujące wokół badań militarnych, w szczególności wszelkie próby produkcji broni biologicznej i bakteriologicznej. Aby sprostać tym wszystkim aspektom, które w jakikolwiek sposób dotyczą poszczególnych komponentów środowiska społeczno-przyrodniczego, niezbędne staje się zerwanie z konsumpcyjnym stylem życia nierzadko podbudowanym hedonistycznymi przesłankami. Ojciec Święty wzywał do „nowej ogólnoludzkiej solidarności” w celu naprawy skutków uprzemysłowienia oraz do podjęcia wysiłku, aby kryzys ekologiczny nie postępował w tak szybkim tempie⁹.

Pontyfikat Jana Pawła II, z racji długości jego trwania, pozwolił na ustosunkowanie się do skutków środowiskowych, jakie niosły za sobą niewłaściwie reali-

zowane działania współczesnych ludzi. Papieżowi Janowi Pawłowi II bliska była problematyka społeczno-przyrodnicza, którą często uwzględniał w swoich encyklikach. Ponadto zalecał moralną przemianę, która urzeczywistni się w działaniach skłaniających do ochrony świata przyrody¹⁰.

Przywołane powyżej przyczyny pogarszającego się stanu środowiska, będące jedynie sygnalizacją tego problemu, doprowadziły poniekąd do podjęcia różnorodnych działań mających na celu zahamowanie tych negatywnych następstw. Potrzeba aktywizacji społecznej o charakterze teoretyczno-praktycznym stała się kluczowym wyzwaniem dla ekologii integralnej, na którą powołuje się w swojej encyklice *Laudato si'* papież Franciszek. Tym samym nakreśliła w niej możliwe kierunki działań naprawczych, właśnie w trosce o wspólny dom. Ze względu na szeroką problematykę badawczą ekologii integralnej wiele zagadnień może być analizowanych i dyskutowanych na gruncie nauk humanistycznych (szczególnie filozofii, a w jej obrębie etyki), społecznych, pedagogicznych oraz tych *stricte* związanych z ochroną środowiska społeczno-przyrodniczego, np. sozologia¹¹.

⁹ Por. W. Tyburski, *Pojednać się z Ziemią. W kręgu zagadnień humanizmu ekologicznego*, Toruń 1993, s. 9-11.

¹⁰ Zob. tamże, s. 28-39.

¹¹ Termin ten upowszechniony został przez Walerego Goetela w drugiej połowie XX wieku. Sozologia wskazuje na naukę, której przedmiotem jest ochrona przyrody, a w konsekwencji troska o naturalne oikoś człowieka. W związku z bogatym dorobkiem naukowym w dziedzinie holistycznej ochrony środowiska, termin „sozologia” został poszerzony treściowo i zakresowo. Józef M. Dołęga, *Ekofilozofia i jej otulina*, w: *Rozmaitości ekofilozofii*, red. Antoni Skowroński (Olecko, Wydawnictwo Wszechnicy Mazurskiej Acta Universitatis Masuriensis, 2006), 58-59.

Zdrowy rozsądek w poznawaniu przez człowieka rzeczywistości przyrodniczej

Zaistnienie człowieka na ziemi wymusiło na nim podjęcie pewnych niezbędnych do egzystencji działań. On jako byt odrębny w strukturze środowiska przyrodniczego zdany był na siebie już od pierwszych chwil swojej ziemskiej wędrówki. Musiał zmierzyć się z ograniczeniami środowiska, co wiązało się z umiejętnym zagospodarowywaniem otoczenia, konstytuowaniem życia społecznego, a na dalszych etapach z rozwojem sfery naukowej i religijnej. Można pokusić się o stwierdzenie, że człowiek był najmniej dopasowany do środowiska przyrodniczego ze wszystkich bytów, jakie go konstytuują. Przejawiało się to w jego wrażliwości na dochodzące do niego bodźce zewnętrzne, w postaci nieprzyjaźnie nastawionego otoczenia, oraz wewnętrzne, powodujące choroby. Wszystko to sprawiło, iż człowiek stopniowo umacniał swoją pozycję w rzeczywistości za sprawą postępowania zgodnego z jego naturalnym i zaimprovizowanym poznaniem. Doświadczał otoczenia i analizował wszystko w takim stopniu, w jakim pozwalało mu to proste poznanie. To wszystko przekładało się również na powolne sondowanie własnej osoby i płynne łączenie zebranego doświadczenia, które wyraża się do dnia dzisiejszego w postaci kultury. Zatem poznanie było i jest fundamentem ludzkiego życia¹². To poznanie, niebędące jeszcze uprawomocnione

pod względem metodycznym, prowadzone było z racjonalnie obranym celem, do którego człowiek zmierzał na drodze swojego dostosowywania się do środowiska. Można stwierdzić, że było to zdroworozsądkowe poznanie oparte na ludzkiej mądrości. Zdrowy rozsądek należy zatem rozumieć jako postawę poznawczą¹³.

Płaszczyzny ludzkiego życia poznawczego wzajemnie się przenikają i uzupełniają dając obraz zdroworozsądkowego rozumienia rzeczywistości. Fundamentalne powinności moralne też są powszechnie rozumiane i nie podlegają społecznym dyskusjom. Podobnie jest w przypadku etycznego odniesienia człowieka do środowiska społeczno-przyrodniczego, które powinno być uznane za dobro wspólne i oparte na jego zdroworozsądkowym poznaniu. Zdroworozsądkowe poznanie jest dla wszystkich ludzi źródłem do działań. Ponadto nie stanowi nawoływań do podejmowania aktywności opartych na nadzbyt abstrakcyjnych teoriach, często niedostępnych dla zwykłego człowieka, niezrozumiałych i podważających zasadność zdroworozsądkowego porządku poznawczego. To przednaukowe źródło działań stanowi podwaliny normalnego, a przede wszystkim racjonalnego egzystowania każdego człowieka, niezależnie od tego, czy jest on w relacji indywidualnej do drugiego człowieka,

¹² Por. M.A. Krąpiec, *Elementy filozofii poznania*, w: M.A. Krąpiec, S. Kamiński, Z.J. Zdybicka, i in., *Wprowadzenie do filozofii*, Lublin 1999, s. 342.

¹³ Por. tamże.

środowiska czy w relacji społecznej. Zdarza się również, iż zdroworozsądkowe źródło informacji poznawczych może dostarczyć człowiekowi błędnych lub niespójnych przesłanek na temat poznawanego przedmiotu. Takie sytuacje mają miejsce w momencie, gdy zostają nam przekazane zniekształcone dane pochodzące z poznania zmysłowego. Nie stanowi to jednak istotnych konsekwencji dla człowieka, gdyż takie zdarzenia występują sporadycznie i w perspektywie czasu są weryfikowane za sprawą informacji pochodzących ze zdroworozsądkowego poznania¹⁴. Oczywiście poznanie ludzkie pozwala na dokonanie diagnozy otaczającej rzeczywistości przyrodniczej. Jest to proces, który dany jest tylko człowiekowi i to on między innymi wyróżnia go z grona wszystkich komponentów środowiska. Człowiek zgłębia rzeczywistość za pomocą naturalnego procesu poznania i nie ustosunkowuje się do niej negatywnie. Wszelkie bodźce poznawcze napływają ze środowiska i są w konsekwencji analizowane. Stanowią pośrednictwo poznawcze, na podstawie którego człowiek rzeczywistość daną mu w poznaniu, odpowiednio doświadcza, i jeżeli jest to konieczne, instrumentalizuje. Takie przekształcanie świata przyrody jest realizowane ze względu na potrzeby człowieka.

Człowiek poznaje przyrodę między innymi za sprawą bycia z nią w relacjach. Cieleśność ludzka nakłada na każdą osobę pewnego rodzaju konieczności. Są nimi potrzeby wynikające z natury psy-

chofizycznej człowieka, do których należą m. in. życie w otoczeniu przyrody oraz przetwarzanie jej w celu zapewnienia sobie możliwości dalszego bytowania. W tym też można zauważyć pewną nierównowagę w odniesieniu człowiek-przyroda. Przyroda długi czas mogła istnieć bez człowieka, co wskazywało na jej niezależność od niego. Jednak jej bogactwa, które przejawiają się w rozmaitych zasobach pozyskiwanych przez człowieka, stanowią dla niego źródło potrzebne do bytowania. Znaczne potrzeby natury egzystencjalnej, jakie ma człowiek, są cały czas zaspokajane rezerwuarem potencjałów przyrodniczych. To wszystko wskazuje na celowość przyrody, czyli adekwatnie dopasowaną do człowieka jej budowę wewnętrzną. Zatem rzeczywistość przyrodnicza jest w relacji wspomagającej w stosunku do człowieka, a dzieje się to za sprawą jej swoistego odniesienia, które stanowi zasadniczy status egzystencjalny¹⁵. Nie podlega dyskusji fakt, że przyroda, musi być w świecie koordynowana przez człowieka. Z tym wiąże się również konieczność ujęcia jej ochrony w systemach prawnych, jakie funkcjonują w społeczności ludzkiej.

Obszar przyrodniczy stanowi dla człowieka wiele różnych, i to bez wątpienia, koniecznych, wartości umożliwiających mu bytowanie. Pozwala na jego wieloaspektowe kształtowanie potrzeb, które w każdym przypadku powinny być rozumnie formowane. Można przyjąć, iż rzeczywistość przyrodnicza jest środkiem do aktywizacji

¹⁴ Por. tamże, s. 342-343.

¹⁵ Por. T. Ślipko, A. Zwoliński, *Rozdroża ekologii*, s. 133-134.

zadanej człowiekowi doskonałości, a tym samym partycypuje w należytej mu godności moralnej. W tak ujętym opisie widać, że przyroda zyskuje nowy wymiar, który przejawia się w humanistycznym aspekcie relacji do człowieka¹⁶. Służebny charakter przyrody, wraz z moralną naturą każdego człowieka, kształtuje związek moralny pomiędzy nimi. Skutkiem tej więzi jest kryterium stanowiące o podporządkowaniu rzeczywistości przyrodniczej obszarowi ludzkiemu, ale tylko w takim wymiarze, jaki jest konieczny do spełnienia wszelkich moralnych predestynacji osoby. Płaszczyzna antropologiczna wskazuje, że postrzeganie człowieka, jako doskonalszego w hierarchicznym porządku komponentów środowiska, staje się możliwe, ponieważ zawiera on w swej strukturze substancjalny pierwiastek duchowy istnienia i realizowa-

nia się. Za sprawą tego pierwiastka byt ludzki jest osobowym podmiotem świadomym swojej godności. Za jego przyczyną może także podejmować wyznaczone przedsięwzięcia życiowe¹⁷.

Zdroworozsądkowe poznanie zapewnia człowiekowi możliwość podejmowania odpowiednich czynności w celu jak najskuteczniejszego zapobiegania dewastacji środowiska społeczno-przyrodniczego. Jest on wyposażony w zdolności poznawcze, które po dokonaniu odpowiedniej analizy pozwalają odnieść się, w aspekcie m.in. moralnym, do zadanej rzeczywistości. Rozumienie praw, jakimi rządzi się holistycznie rozumiana przyroda, wraz z człowiekiem i jego relacjami, przyjmującymi nierzadko wymiar etyki chronienia osób¹⁸, również pomaga przyjąć odpowiednie postawy, które współcześnie nazywa się prośrodowiskowymi.

Kościół katolicki w służbie ekologii – praktyka edukacyjna

Zarysowane w pierwszej części tekstu problemy, na jakie zwracali uwagę zwierzchnicy Kościoła katolickiego, współcześnie mają swoje odzwierciedlenie w praktyce edukacyjnej. Wartym uwagi przedsięwzięciem edukacyjnym, podjętym w wyniku reakcji Kościoła na coraz bardziej uzewnętrzniający się kryzys środowiska społeczno-przyrodniczego, jest powstały w 2015 roku Światowy Ruch Katolików na rzecz Środowiska (GCCM)¹⁹. Jego twórcy

podkreślają, że przyczynkiem do podjęcia przez nich misji praktyczno-edukacyjnej w kwestii ochrony środowiska były dwa wydarzenia. Pierwszym było wydanie przez Stolicę Apostolską encykliki papieża Franciszka pt. *Laudato si?*. Rzeczywiście dokument ten stanowi pewnego rodzaju *novum* w kontekście formy dotychczas wydawanych encyklik. Cechą charakterystyczną jest zawarty w nim przekaz trafiający niemal do wszystkich. Za drugie wydarze-

¹⁶ Por. tenże, *Granice życia*, Kraków 1994, s. 38.

¹⁷ Por. tamże, s. 39.

¹⁸ Por. A. Andrzejuk, *Etyka chronienia osób. Zarys problematyki*, „Rocznik Tomistyczny” 3 (2014), s. 40.

¹⁹ Zob. <https://catholicclimatemovement.global/pl/our-story-pl/> (dostęp: 13.05.2021).

nie, które było powodem podjęcia praktycznych działań przez Światowy Ruch Katolików na rzecz Środowiska, należy uznać klimatyczne porozumienie paryskie COP 21. Oba te wydarzenia, jak podkreślają twórcy, przypadły na 2015 rok i symbolizują występujące w Ewangelii greckie *kairos* tłumaczone jako „odpowiedni moment”²⁰. Priorytetowym zadaniem dla Ruchu stało się podejmowanie inicjatyw edukacyjno-praktycznych związanych z zaistnieniem sprawiedliwości klimatycznej w wymiarze globalnym. Ponadto kolejne działania zorientowane były na kwestie transformacji, o jaką postuluje w encyklice papież Franciszek. Tą zmianą są aktywności zwiększające świadomość problemów środowiskowych, z jakimi aktualnie mierzy się ludzkość w wymiarze globalnym. W tym celu członkowie Ruchu organizowali różne szkolenia, które pomagały w osiągnięciu jeszcze większej skuteczności edukacyjnej ukierunkowanej na kwestie troski o nasz wspólny dom. Rok 2020 ze względu na ograniczenia pandemiczne zmusił członków Światowego Ruchu Katolików na rzecz Środowiska do przeorganizowania dotychczasowej formy pracy, co zaowocowało organizacją licznych webinarów w przestrzeni on-line. Obecnie działania Ruchu wyznaczają dalsze działania na rzecz sprawiedliwości klimatycznej²¹.

Drugą inicjatywą, związaną z wdrożeniem praktyczno-edukacyjnych przesłań zawartych w encyklice papieża Fran-

ciszka, jest projekt *Ekologia integralna encykliki Laudato si' w działaniu wspólnot Caritas i społeczności lokalnych*²². Główną ideą zawartą w projekcie, realizowanym w latach 2019–2021, jest popularyzacja ekologii integralnej, na którą zwraca uwagę papież Franciszek. Jak zaznaczają autorzy projektu „(...) powstał on jako odpowiedź na wezwanie papieża Franciszka do troski o wspólny dom – Ziemię, przekładając społeczną naukę Kościoła w zakresie ekologii integralnej na konkretne praktyczne działania”²³. Podjęte przedsięwzięcie zostało zrealizowane w dwóch płaszczyznach. Pierwsza stanowi społeczno-edukacyjną perspektywę, skupioną na lokalnych wspólnotach Caritas z dwunastu diecezji Polski. W tej części projekt zakłada powołanie z każdej diecezji animatorów, którzy zajmą się organizacją konkursów grantowych związanych z inicjatywą społecznych projektów w zakresie ekologii. Projekty powinny podejmować zagadnienia z obszarów: ekologii integralnej, ochrony zasobów wodnych, powietrza, żywności, klimatu, nowej ekonomii, bioróżnorodności, lokalnych kampanii. Społeczno-edukacyjna perspektywa realizowana w tej części projektu to również prowadzenie warsztatów dla lokalnych liderów i wolontariuszy podejmujących wyzwania ekologiczne. Warto zaznaczyć, że projekt swoim zasięgiem objął całą Polskę. Druga płaszczyzna przybliżanego projektu to praktyczne zorganizowanie kampanii crossmediowych. Podczas niej przybliżane są problemy ekologii integralnej w ramach wywiadów,

²⁰ Por. <https://catholicclimatemovement.global/pl/our-story-pl/> (dostęp: 13.05.2021).

²¹ Por. tamże.

²² <https://laudatosi.caritas.pl/projekt-laudato-si/> (dostęp: 13.05.2021).

²³ Tamże.

wystąpień i rozmów prowadzonych z szerokim gronem ekspertów²⁴.

Przytoczone powyżej przykłady aktywności edukacyjno-praktycznych wskazują, że możliwa jest właściwa korelacja pomiędzy postulatami i zaleceniami, wydawanymi przez zwierzchników Kościoła, a ich realizacją edukacyjno-praktyczną prowadzoną przez stowarzyszenia katolickie, czy in-

stytucje charytatywne, np. Caritas Polska. Wydaje się, że jest to dobra praktyka edukacyjna pomagająca wzmocnić klasyczną edukację, mającą miejsce w tzw. ławce szkolnej. Wszelkie aktywności w sferze edukacyjnej, przekładające się na praktykę społeczną, są potrzebne z uwagi na degradację przestrzeni życiowej, jaką jest środowisko społeczno-przyrodnicze.

Zakończenie

Potrzeba uwzględniania zdrowego rozsądku w poznawaniu środowiska społeczno-przyrodniczego oraz wykorzystywania go do właściwego rozumienia problemów w nim występujących wydaje się aktualnym wyzwaniem dla realizacji edukacji ekologicznej społeczeństwa. Współcześnie waga problemów występujących w środowisku społeczno-przyrodniczym dostrzegana jest w wielu kręgach. Pochylają się nad nimi decydenci państwowi, politycy, ekonomiści, prawnicy, naukowcy, ale również przedstawiciele środowisk kościelnych. Dowodem tego są podejmowane rozmaite przedsięwzięcia, z których wiele ma na celu wymiar edukacyjny. W tym przypadku edukacja nie sprowadza się tylko do kwestii formalnej realizacji zagadnień określonych w podstawie programowej konkretnego przedmiotu. Mając na względzie potrzebę zwrócenia uwagi na zagadnienie ochrony środowiska społeczno-przyrodniczego, warto podkre-

ślać pozaformalne aspekty edukacji ekologicznej. Są one skuteczną formą docierania z informacją, zawierającą konkretny problem, do większej liczby odbiorców. Czasy, w jakich przyszło żyć współczesnemu człowiekowi, wymuszają jeszcze większą potrzebę realizacji takich działań. Pluralizm rozumienia problemów występujących w środowisku nierzadko skłania do podjęcia nad nimi refleksji, opartej na danych pochodzących ze zdroworozsądkowego poznania. Rozpatrując potrzebę włączania edukacji ekologicznej w kształcenie, realizowane na wszystkich jego etapach i wszystkich jego formach, widoczna staje się konieczność zwracania większej uwagi na zagadnienie zdroworozsądkowego poznania. Jest to niewątpliwie argument antropologiczny, wysunięty za podjęciem wszelkiej możliwej troski o środowisko społeczno-przyrodnicze między innymi z uwagi na dobro człowieka²⁵. Kluczową argumentacją antropologiczną jest

²⁴ <https://laudatosi.caritas.pl/projekt-laudato-si/>.

²⁵ Por. M. Gogacz, *Antropologiczne i etyczne podstawy ochrony przyrody*, „Studia Philosophiae

uznanie, że tylko człowiek ma takie cechy jak: rozumność, wolność i odpowiedzialność. Za ich pośrednictwem możemy określić szczególny status ontyczny i moralny. Ta wyróżniona pozycja określa odpowiedzialność człowieka za przyrodę, ale przede wszystkim za drugiego człowieka. Wszelkie obowiązki można mieć tylko wobec innych osób, natomiast pozaludzkiemu komponentom środowiska przynależą wartości w momencie, gdy będą one w relacji do człowieka. Tak rozumiana relacja staje się przedmiotem praw i obowiązków każdego człowieka. Natomiast od wartości ludzkich uzależniona jest kondycja środowiska przyrodniczego, a więc jego dobro i przetrwanie²⁶.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w dyskusji nad miejscem człowieka w przyrodzie widoczne są pewne próby obalenia powyższej argumentacji. Jej przeciwnicy opierają się na uzasadnieniu, iż jest to filozoficzny i zarazem kulturowy kontekst przeprowadzonego rozumowania, a co więcej, budowany na tezie dominacji człowieka nad przyrodą lub na idei jego panowania nad

składnikami przyrody. Wśród zarzutów znajdują się również uwagi na temat racjonalistycznego charakteru kultury, technokratyzmu oraz ekonomizmu. W odniesieniu do tej krytycznej oceny należy zaznaczyć, iż panowanie człowieka nad przyrodą nie oznacza tylko jego grabieżczej i nieroztropnej eksploatacji zasobów środowiska, ale i zarządzania mocami technicznymi. Chodzi o moralność i racjonalność, które tylko człowiek ma i na podstawie których może odpowiednio funkcjonować w środowisku. Za tym uzasadnieniem przemawia ponadto edukacyjny wymiar podejmowania zagadnień z dziedziny społeczno-przyrodniczej, gdyż to za jego sprawą następuje stymulowanie do ochrony środowiska nie kogo innego, jak tylko człowieka. Dowodem tego są zaprezentowane działania organizacji katolickich, których misją jest troska o przywołany w encyklice *Laudato si'* wspólny dom. Ta troska, przekładająca się na działania praktyczno-edukacyjne, winna wynikać ze zdroworozsądkowego poznania konkretnego problemu.

Christianae" 29 (1993) 2, s. 137-146.

²⁶ Por. Z. Wróblewski, *Natura i cele*, Lublin 2010, s. 73.

Common sense cognition in the practice of environmental education of the Catholic Church

Keywords: environmental education, cognition, common sense, educational practice

The issue of common-sense cognition is an important source of knowledge from the point of view of environmental protection issues. Such cognition allows for a proper, distortion-free assessment of the current state of the social and natural environment, and consequently orientates man to take preventive and protective measures in those areas that require such undertakings.

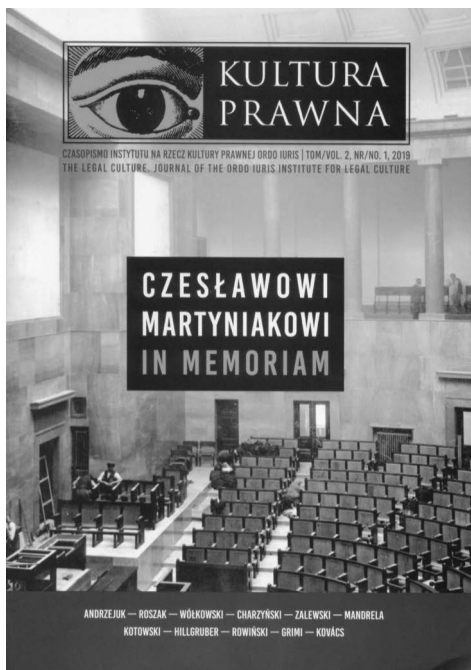
The article presents holistic issues related to the urgent need to cover the social and natural space with protective

measures, which are reflected in the practice of the educational mission of the Catholic Church together with their associations and charitable organizations. The aforementioned mission is related to the humanistic reflection on the environmental crisis and constitutes a practical and educational platform. Both activities of Christian communities use data taken from common-sense cognition, which is a valuable tool in obtaining and determining reliable information.

Bibliografia

1. Andrzejuk A., *Etyka chronienia osób. Zarys problematyki*, „Rocznik Tomistyczny” 3 (2014), s. 23-41.
2. Gogacz M., *Antropologiczne i etyczne podstawy ochrony przyrody*, „Studia Philosophiae Christianae” 29 (1993) 2, s. 137-146.
3. <https://catholicclimatemovement.global/pl/our-story-pl/> (dostęp: 13.05.2021).
4. <https://laudatosi.caritas.pl/projekt-laudato-si/> (dostęp: 13.05.2021).
5. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus.html (dostęp: 04.08.2021).
6. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30121987_sollicitudo-rei-socialis.html (dostęp: 08.08.2021).
7. Dołęga J. M., *Ekofilozofia i jej otulina*, w: *Rozmaitości ekofilozofii*, pod red. A. Skowrońskiego, Olecko 2006, s. 43-67.
8. Jan Paweł II, Orędzie na XXIII Światowy Dzień Pokoju, *Pokój z Bogiem stwórcą, pokój z całym stworzeniem (1 stycznia 1990)*, „Zielony zeszyt REFA” (2005) 6, s.13-22.
9. Krąpiec M. A., *Elementy filozofii poznania*, w: M.A. Krąpiec, S. Kamiński, Z. J. Zdybicka, i in., *Wprowadzenie do filozofii*, Lublin 1999, s. 335-396.
10. Kaniewska M., Klimski M., *Edukacja globalna wzmocnieniem procesu budowania solidarnego i sprawiedliwego świata*, w: *Theoria i praxis zrównoważonego rozwoju. 30 lat od ogłoszenia raportu Brundtland*, pod red. R.F. Sadowski, Z. Łepko, Warszawa 2017, s. 281-294.
11. Paul VI, *Message to the Stockholm Conference on Human Environment, A Hospitable Earth for Future Generations*, Watykan, 1.06.1972, http://conservation.catholic.org/pope_paul_vi.htm (dostęp: 29.04.2021).
12. Paweł VI, *List do Maurice Stronga sekretarza generalnego konferencji Narodów Zjednoczonych o ochronie środowiska człowieka*, Watykan, 1.06.1972, https://www.vatican.va/content/paulvi/en/messages/pontmessages/documents/hf_pvi_mess_19720605_conferenza-ambiente.html (dostęp: 12.05.2021).
13. Ślipko T., Zwoliński A., *Rozdroża ekologii*, Kraków 1999.
14. Ślipko T., *Granice życia. Dylematy współczesnej bioetyki*, Kraków 1994.
15. Tyburski W., *Pojednać się z Ziemią. W kręgu zagadnień humanizmu ekologicznego*, Toruń 1993.
16. U Thant S. *Człowiek i jego środowisko. Raport sekretarza generalnego ONZ z dn. 26. 5. 1969 roku*. http://web.archive.org/web/20080401001208/www.kwik.kapkap.pl/www/raport_u_thanta.html (dostęp: 12.05.2021).
17. Wróblewski Z., *Natura i cele. Dyskusja argumentu teologicznego na rzecz ochrony przyrody*, Lublin 2010.

„Kultura Prawna”
*Czesławowi Martyniakowi
in memoriam*

Czasopismu Instytutu na Rzecz
Kultury Prawnej *Ordo Iuris*
Tom. 2, nr 1 (2019)

Numer „Kultury Prawnej”, czasopisma naukowego Instytutu na Rzecz Kultury Prawnej *Ordo Iuris*, poświęcony został postaci i myśli Czesława Martyniaka (1906-1939), wybitnego polskiego przedwojennego filozofa prawa, związanego z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim. Martyniak preferował tomistyczną koncepcję prawa, z dominującą rolą prawa naturalnego i hegemonią moralności nad prawem. Sformułował koncepcję podstaw prawa oraz przeprowadził krytykę pozytywizmu prawniczego Hansa Kelsena, opierając się na koncepcji prawnonaturalnej św. Tomasza z Akwinu. Został zamordowany przez Niemców na początku okupacji, będąc u progu kariery profesorskiej.

Nota o Autorach

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej oraz Sekcją Historii Filozofii. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-4070>

Izabella Andrzejuk – dr, adiunkt Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. Członek-założyciel Naukowego Towarzystwa Tomistycznego oraz członek redakcji Rocznika Tomistycznego. Jest autorką ponad sześćdziesięciu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007). Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4961-2580>

Przemysław Artemiuk – ks. prof. ucz. dr hab., teolog fundamentalny, adiunkt na Wydziale Teologicznym UKSW, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Łomży oraz przewodniczący Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce. Ostatnio opublikował monografię *W obronie spraw najważniejszych. Szkice o apologii* (Poznań 2019) oraz zbiór tekstów publicystycznych *Podręczny alfabet katolika* (Kraków 2018), a także zredagował tom studiów *Nowa apologia. Czego, wobec kogo i jak bronimy?* (Płock 2020). Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5337-0329>

Maciej Bała – dr hab., prof. uczelni na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, dziekan Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej. Zainteresowania naukowe ks. Bały skupiają się wokół filozofii religii,

współczesnej filozofii francuskiej, sekularyzacji oraz dydaktyki filozofii. Jest autorem książek *Zofia Józefa Zdybicka* (Kraków 2019), *Pokochać mądrość. Zarys dydaktyki filozofii i etyki* (Warszawa 2009), *O możliwości hermeneutycznej filozofii religii. Propozycja Paula Ricœura* (Warszawa 2007). Członek Société Francophone de Philosophie de la Religion, Conférence Mondiale des Institutions Universitaires Catholiques de Philosophie, Pomorskiego Towarzystwa Filozoficzno-Teologicznego oraz Stowarzyszenia Nauczycieli Filozofii.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7823-7855>

Marcin W. Bukala – dr hab., profesor w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN (Zakład Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej). Zajmuje się historią etyki życia gospodarczego okresu przed wyodrębnieniem się dyscypliny ekonomii, kulturą średniowiecza oraz filozofią praktyczną; podstawą habilitacji M.W. Bukala była monografia *Risk and Medieval Negotium. Studies of the Attitude towards Entrepreneurship: from Peter the Chanter to Clarus Florentinus* (Spoleto, 2014) o pojmowaniu ryzyka gospodarczego w prawie kanonicznym i teologii u schyłku XII i w XIII stuleciu. Jest autorem krytycznych edycji szeregu tekstów z polskiej etyki i teologii praktycznej XIV i XV wieku (m.in. Mateusza z Krakowa) i współautorem przekładu kwestii dyskutowanych św. Tomasza *De potentia Dei*. Jest również redaktorem naczelnym pisma „Prakseologia”.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6489-913>

Tomasz Ćwiertniak – mgr filozofii i politologii, absolwent Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Magisterium z politologii uzyskał w 2011 r. na podstawie pracy *Człowiek, społeczeństwo, państwo w myśli o. M.A. Krąpca* (promotor: prof. dr hab. Wojciech Kaute), zaś magisterium z filozofii w 2018 r. na podstawie pracy *Tomizm konsekwentny Mieczysława Gogacza na tle dziejów tomizmu* (promotor: prof. zw. dr hab. Andrzej Noras). Obecnie doktorant w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, gdzie przygotowuje rozprawę poświęconą analizie porównawczej tomizmu egzystencjalnego M.A. Krąpca i tomizmu konsekwentnego M. Gogacza.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9515-6168>

Natalia Herold – mgr, absolwentka prawa i administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) i Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest doktorantką filozofii Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się filozofią klasyczną, a w niej szczególnie etyką i pedagogiką. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4761-9495>

Marcin Karas – prof. dr hab., historyk filozofii – pracuje w Zakładzie Filozofii Polskiej Instytutu Filozofii UJ. Prowadzi badania z historii idei i z filozofii średniowiecznej, jest autorem ponad 180 publikacji. Ostatnio zajmuje się głównie kosmologią wczesnonowożytną i filozofią dziejów. Opublikował m. in. książki: *Koncepcja czasu w pismach Williama Ockhama* (Kraków 2003), *Natura i struktura wszechświata w kosmologii św. Tomasza z Akwinu* (Kraków 2007), a także prace: *Z dziejów Kościoła. Ciągłość i zmiana w Kościele rzymskokatolickim w XIX i XX wieku* (Sandomierz 2008), *Integryzm Bractwa Kapłańskiego św. Piusa X* (Kraków 2008), czy też *Historiozofia Teilharda de Chardin wobec tradycyjnej myśli chrześcijańskiej* (Kraków 2012), liczne artykuły (45) oraz przekłady (43).
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2288-9512>

Marcin Klimski – doktor nauk humanistycznych w zakresie filozofii, adiunkt w Instytucie Pedagogiki oraz pracownik Centrum Ekologii i Ekofilozofii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Jego zainteresowania naukowo-badawcze skupione są na edukacji globalnej, edukacji ekologicznej oraz etyce środowiskowej wraz z ich odniesieniami do działań w sferze społeczno-przyrodniczej. Uczestnik projektów, w tym edukacyjnych, m.in. „Ekologia integralna encykliki *Laudato Si'* w działaniu Wspólnot Caritas i społeczności lokalnych”, „Kościół wobec kryzysu ekologicznego. W 30. rocznicę listu pasterskiego Episkopatu Polski nt. ochrony środowiska”, „Monitoring środowiskowy i mediacje w konfliktach ekologicznych”. Jest członkiem RCE Warsaw Metropolitan – Centrum Eksperymentalnego na Rzecz Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju, zorientowanego na kwestie edukacji obywateli w kwestii zrównoważonego rozwoju. Autor ekspertyz, opracowań naukowych i scenariuszy zajęć lekcyjnych z zakresu edukacji ekologicznej.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9118-1673>

Martyna Koszkało – dr hab., prof. Uniwersytetu Gdańskiego. Kierownik Zakładu Historii Filozofii Starożytnej, Średniowiecznej i Nowożytnej Instytutu Filozofii. Zastępca Dyrektora Instytutu Filozofii. Jej zainteresowania badawcze obejmują historię filozofii starożytnej, średniowiecznej i nowożytnej, filozofię Boga, historię pojęcia wolnej woli. Autorka książek *Indywiduum i jednostkowie. Analiza wybranych tekstów Jana Dunsza Szkota* (Lublin 2003) oraz *Natura woli, wolność a konieczność. Stanowisko Jana Dunsza Szkota na tle koncepcji św. Augustyna, św. Anzelma z Canterbury i św. Tomasza z Akwinu* (Gdańsk 2019). Autorka haseł encyklopedycznych z zakresu filozofii średniowiecznej w *Powszechnej Encyklopedii Filozofii*, tłumaczeń z łaciny. Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Filo-Sofiji”, „Przeglądzie Filozoficznym” i in.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1475-4319>

Maciej Kulik – dr, absolwent studiów doktoranckich na Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie w 2021 r. obronił z wyróżnieniem rozprawę doktorską *Wielkoduszność i niewzruszoność. Postawy wobec losu w filozofii Arystotelesa i stoików*, napisaną pod kierunkiem dr. hab. Michała Głowali. W roku akademickim 2019/2020 był zatrudniony na Uniwersytecie Medycznym im. Piastów Śląskich we Wrocławiu oraz w Niepublicznej Wyższej Szkole Medycznej. Do jego zainteresowań badawczych należy zagadnienie postaw moralnych wobec losu w filozofii starożytnej (Arystoteles, stoicy) oraz problem trafu moralnego (moral luck) we współczesnej filozofii analitycznej. Prócz tekstu zawartego w niniejszym tomie opublikował pięć recenzowanych artykułów naukowych, w tym wchodzący w skład tomu pierwszego serii „Principia Philosophiae Christianae” artykuł *Krytyka teodycei św. Tomasza z Akwinu*.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2619-6331>

Dawid Lipski – dr, adiunkt w Instytucie Społecznych Podstaw Penitencjarystyki Szkoły Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości. Stypendysta Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego (Liechtenstein), Fundacji Lanckorońskich z Brzezia (Londyn) oraz Deutscher Akademischer Austausch Dienst (Kolonja). Redaktor w czasopiśmie „Pro Fide, Rege et Lege” oraz w „Roczniku Tomistycznym”. Nauczyciel mianowany etyki w szkole podstawowej.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2136-0622>

Jerzy Nitychoruk – prof. dr hab., geolog, profesor nauk o Ziemi, specjalizuje się w geologii czwartorzędu. Profesor i rektor Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej. Absolwent geografii na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej (1981) i geologii na Uniwersytecie Warszawskim (1985). Doktoryzował się (1993) i habilitował (2001) na Wydziale Geologii UW. Tytuł profesora nauk o Ziemi otrzymał 24 kwietnia 2012. W latach 1984–2013 był pracownikiem Instytutu Geologii Podstawowej na Wydziale Geologii Uniwersytetu Warszawskiego. W 2013 podjął pracę w Państwowej Szkole Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. W latach 2013–2019 był dziekanem Wydziału Nauk Ekonomicznych i Technicznych. W czerwcu 2019 został wybrany w wyborach uzupełniających na rektora PSW w Białej Podlaskiej na kadencję 2019–2020. W czerwcu 2020 uzyskał reelekcję na kadencję 2020–2024. Opublikował ponad 300 prac – indeks Hirscha 17 (wg bazy Scopus).

Maciej Nowak – licencjat filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego, obecnie kontynuuje studia magisterskie na tejże uczelni, absolwent studiów inżynierskich kierunku Elektrotechnika na Politechnice Warszawskiej, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Jest zainteresowany logiką i historią filozofii.

Anna Palusińska – dr hab., dr hab. adiunkt w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Wydziału Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Interesuje się naukowo filozofią późnego antyku oraz filozofią bizantyńską. Pisała o jej głównych przedstawicielach: Janie Filoponie, Michale Psellosie, Mikołaju z Methone i Grzegorzu Palamasie.

Magdalena Płotka – dr hab., profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Z-ca redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego. Jej zainteresowania naukowe skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013) oraz *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI* (Warszawa 2016). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filosofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6993-2178>

Jan Pocięj – mgr inż., magister teologii. Przygotował rozprawę doktorską w Instytucie Filozofii UJ na temat związków filozofii ks. prof. Tadeusza Wojciechowskiego z odkryciami fizyki i biologii dwudziestego wieku (2017). Autor artykułu „Piotra Semenienki próba odnowy filozofii klasycznej” (RT 5(2016)). Uczestnik X Międzynarodowego Kongresu Ontologicznego w San Sebastian (2012), gdzie wygłosił referat „The Wave-Corpuscle Duality of Matter and the Nature of the Universe”. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół aktualizacji tomizmu w oparciu o współczesny obraz świata opracowany przez nauki przyrodnicze. Jest członkiem Sodalicii Świętej Jadwigi Królowej.

Marek Prokop – dr, historyk filozofii, bibliotekoznawca, arabista. Studiował historię filozofii w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w latach 1969-1974 (magisterium u prof. M. Gogacza). Doktoryzował się ze średniowiecznej filozofii arabskiej u prof. M.-T. d'Alverny na Uniwersytecie w Poitiers w 1978 roku. Po doktoracie zatrudniony kontraktowo w Centre National de la Recherche Scientifique (1979-1983), następnie kierował działem rękopisów Biblioteki Polskiej w Paryżu (1982-2002). Od 1995 r. jest pracownikiem naukowym Zakładu Biografistyki Polonijnej PUNO. Członek: Société Internationale de la Philosophie Médiéval w Louvain, Centre de Recherche Philosophique Saint Thomas d'Aquin w Paryżu, Naukowe Towarzystwo Tomistyczne w Warszawie, Towarzystwo Historyczno-Literackie w Paryżu. W 2009 r. opublikował zbeletryzowaną opowieść o filozofii, zbudowaną na kanwie podróży do różnych krajów, zatytułowaną *Podróże z Awicenną*.

Jacek Salij – prof. dr hab., teolog, dominikanin, od 1970 roku związany zawodowo z Akademią Teologii Katolickiej w Warszawie (od 1999 Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego). W 1990 został profesorem nadzwyczajnym i objął funkcję kierownika Katedry Teologii Dogmatycznej, którą sprawował do przejścia na emeryturę w 2013 roku. Jest znawcą i tłumaczem tekstów św. Tomasza z Akwinu. Oprócz działalności ściśle naukowej o. Jacek Salij niezmiernie popularyzuje problematykę teologiczną przez liczne publikacje popularno-naukowe, a także kazania i rekolekcje (np. podczas zarazy w Wielkim Poście 2020 prowadził ogólnopolskie telewizyjne rekolekcje wielkopostne).

Maciej Stanek – doktor nauk humanistycznych, absolwent filozofii na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach (2010 r.); doktorat uzyskał w 2015 r., broniąc rozprawy doktorskiej, napisanej pod kierunkiem Prof. H. Wojtczak nt. Jana Burydana „*Quaestiones super 'Parva naturalia' Aristotelis*”. Edycja krytyczna i analiza historyczno-filozoficzna; od 2020 r. pracownik badawczo-dydaktyczny w Instytucie Filozofii na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; jego zainteresowania naukowe dotyczą przede wszystkim późnośredniowiecznej filozofii przyrody (głównie *Parva naturalia*, *Problemata* i *De anima*) oraz logiki, zwłaszcza uprawianych na Uniwersytecie Paryskim i Uniwersytecie Krakowskim. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6111-1324>

Bartłomiej Uzar - student Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Zainteresowania naukowe oscylują między metafizyką oraz logiką, zwłaszcza w kontekście scholastycznym, neoscholastycznym i analitycznym. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2240-1310>

Janusz Węgrzecki – prof. dr hab., kierownik Zakładu Teorii Państwa i Teorii Polityki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Zainteresowania badawcze ks. Węgrzeckiego obejmują aksjologiczne podstawy polityki i demokracji, teorie władzy, podejście interpretacjonistyczne w naukach o polityce, Kościół w sferze publicznej, myśl społeczna papieży Jana Pawła II, Benedykta XVI, Franciszka, relacja religia i polityka. Autor książek *Wpływ, autorytet, dominacja. Teorie władzy i ich struktura* (Warszawa 2011) oraz *W obronie rozumu politycznego. Myśl Josepha Ratzingera/Benedykta XVI* (Warszawa, 2019). Nr ORCID: (<https://orcid.org/0000-0002-9335-0215>)

Michał Zembrzusi – dr hab, profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera philosophorum medii aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował autorską monografię zatytułowaną: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*. W 2019 roku opublikował monografię pt. *Filozofia intelektu. Tomasa z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego*. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4647-479X>

Michał Ziółkowski MI – dr, członek Zakonu Posługujących Chorym (Ministri Infirmorum), członek zwyczajny Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Autor książki *Pokonać śmierć czy zmienić człowieka. Ideologia współczesnego transhumanizmu wobec heterodoksji Mikołaja Fiodorowa* (Warszawa 2020). Publikuje w kwartalniku „Fides et Ratio”, serii „Universum Ethicae Christianae” oraz „Roczniku Tomistycznym”. Zainteresowania naukowe skupia wokół: filozoficzno-teologicznej analizy transhumanizmu i związanych z tym nurtem problemów bioetycznych oraz etyce sztucznej inteligencji; ewolucji idei antychrysta w tekstach biblijnych; filozofii tomizmu konsekwentnego; koncepcji myślicieli rosyjskiego renesansu filozoficzno-religijnego.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5369-071X>